

Jan Trzynadlowski

Stanisław Kolbuszewski (22 czerwca 1901 - 7 stycznia 1965) [nekrolog]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 56/3, 305-309

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW KOLBUSZEWSKI

(22 czerwca 1901 — 7 stycznia 1965)

U samego początku 1965 r. literaturoznawstwo polskie poniosło dotkliwą stratę. Dnia 7 stycznia zmarł we Wrocławiu Stanisław Kolbuszewski, profesor zwyczajny Uniwersytetu Wrocławskiego, historyk literatury polskiej, badacz literatur słowiańskich, znawca zagadnień teatrolologicznych i edytorskich, redaktor o dużych zasługach dla polskiej nauki i kultury, wreszcie wieloletni pedagog.

Bogata w wydarzenia naukowe jest biografia Stanisława Kolbuszewskiego, zgodnie z jego naukową oraz społeczną ruchliwością i aktywnością.

Stanisław Kolbuszewski urodził się 22 czerwca 1901 w Przemyślu, jako syn urzędnika skarbowego, Franciszka, i Zofii z Wyrobków. Naukę w szkołach średnich pobierał we Lwowie i w Białej koło Bielska w latach 1911—1919, zakończył ją uzyskaniem świadectwa dojrzałości w VII Gimnazjum im. T. Kościuszki we Lwowie w 1919 roku. Po maturze przedmiotem swych studiów uczynił polonistykę; studiował u bardzo poważnych profesorów, których nazwiska trwale są związane z historią literatury polskiej. W Uniwersytecie Warszawskim słuchał Józefa Ujejskiego i Juliusza Kleina (1919—1920), w Poznańskim zaś Stanisława Dobrzyckiego (1920—1923). Indywidualność naukowa mistrzów oraz dziedziny uprawianych przez nich badań wywarły decydujący — jak się okazało — wpływ na ukształtowanie zainteresowań badawczych ucznia. Zainteresowania te miały charakter trwały: Stanisław Kolbuszewski kontynuował swe naukowe poszukiwania, a pierwszy ich etap życiowy zakończył rozprawą doktorską: *Stanisław Wyspiański a romantyzm polski* (Poznań 1928); doktorat uzyskał w Uniwersytecie Poznańskim w 1925 roku.

Od roku 1923 (data złożenia egzaminu na nauczyciela szkół średnich) przez lat pięć uprawiał zawód nauczyciela gimnazjalnego, polonisty, najpierw w Środzie Wielkopolskiej (1923—1924), później w Poznaniu, w Gimnazjum im. I. Paderewskiego (1924—1928). Już w czasach nauczy-

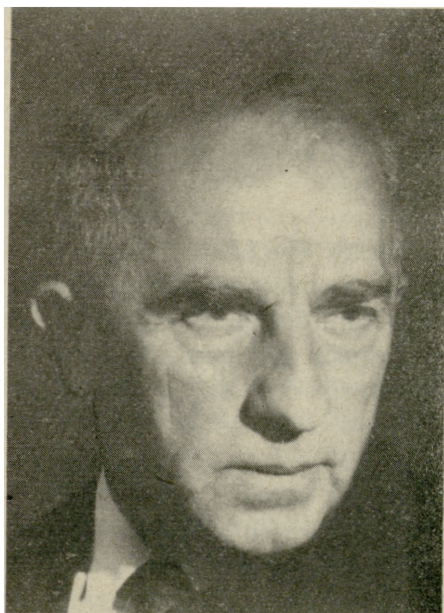
cielskich odbył pierwszą podróż naukową za granicę, do Francji. W latach 1925—1926 przebywał na studiach w Paryżu, dokąd udał się ponownie w 1928 jako stypendysta M.W.R. i O.P. oraz Funduszu Kultury Narodowej. Drugi pobyt w Paryżu, poświęcony badaniom nad teatrem i dramatem w. XIX i XX, trwał dwa lata.

W okresie 1930—1934 był starszym asystentem i bibliotekarzem przy Seminarium Historii Literatury Polskiej Uniwersytetu Poznańskiego. W tymże Uniwersytecie habilitował się w 1930 r. na podstawie pracy: *Polski teatr romantyczny. Cz. 1. Prolegomena do estetyki* (Gniezno 1931). W roku następnym habilitację zatwierdzono. W 1932 Stanisław Kolbuszewski wybrany został na członka Komisji Historii Literatury Polskiej PAU.

Wrzesień 1934 otwiera nowy okres w biografii naukowej Kolbuszewskiego; wówczas mianowicie powołany został jako profesor nadzwyczajny na Katedrę Literatur Słowiańskich Uniwersytetu Łotewskiego w Rydze; w dwa lata później mianowany profesorem zwyczajnym, a w 1938 r. profesorem literatury powszechnej. Na Łotwie pozostawał do r. 1945, zajmując różne stanowiska naukowe: profesora literatury francuskiej i kierownika Katedry Filologii Romańskiej oraz profesora literatury francuskiej w Państwowym Instytucie Języków i Literatur w Rydze (od 1944). W roku 1938 otrzymał Złoty Wawrzyn PAL za krzewienie wiedzy o literaturze polskiej za granicą, zaś w 1939 komandorię orderu Triju Zwaigźnu. W okresie okupacji dzielił los wielu patriotów: od sierpnia 1942 do końca marca 1943 więziony był przez hitlerowców w centralnym więzieniu w Rydze.

W listopadzie 1945 Stanisław Kolbuszewski powrócił na stałe do Polski i osiadł we Wrocławiu. Od grudnia 1945 jako profesor zwyczajny literatury polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego (mianowany przez delegata Ministra Oświaty) kierował Katedrą Historii Literatury Polskiej II (tzn. nowszej literatury polskiej), później zaś Zakładem Literatury Polskiej XIX wieku, po utworzeniu 15 maja 1952 Zespołowej Katedry Literatury Polskiej. Również w Uniwersytecie Wrocławskim wykładał literaturę rosyjską (1946—1947), wreszcie w Uniwersytecie Poznańskim (1947—1949) dzieje powieści rosyjskiej XIX stulecia, klasycyzm rosyjski i literaturę ukraińską. Tu, we Wrocławiu, rozwinął i inne formy działalności naukowej: był pierwszym przewodniczącym Wrocławskiego Oddziału Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, przewodniczącym Wydziału Filologicznego Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego oraz w latach 1945—1949 członkiem Komitetu Redakcyjnego „Pamiętnika Literackiego”, brał wreszcie żywy udział w akcji odczytowej, nie stroniąc od popularyzacji wiedzy o literaturze polskiej i rosyjskiej.

Nowy etap w działalności naukowej i dydaktycznej prof. Kolbuszewskiego otworzył rok 1950. Wówczas nawiązał on ścisłą, przez wiele lat trwającą współpracę z Wyższą Szkołą Pedagogiczną we Wrocławiu, przeniesioną później do Opola. W uczelni tej piastował różne, zawsze poważne stanowiska: profesora literatury powszechnej, kierownika Katedry Literatury Polskiej (od 1953), członka Komitetu Redakcyjnego „Zeszytów Naukowych”, wreszcie rektora (1956—1959). Wszakże nie tylko Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ale i cały ośrodek opolski niemało zawdzięcza wiedzy i inicjatywie naukowo-społecznej Stanisława Kolbuszewskiego. Był on członkiem-założycielem Instytutu Śląskiego w Opolu

Stanisław Kolbuszewski

(1957), założycielem i redaktorem „Kwartalnika Opolskiego” (1955—1964), aktywnym członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Opolu, żywo i owocnie pracującym recenzentem teatralnym. Wiele wniósł on w naukowe i kulturalne życie Opola.

Nawiązane przed wojną naukowe i dydaktyczne kontakty z zagranicą wznowił Kolbuszewski w 1957 roku. Wówczas to wyjeżdżał z odczytami do Opawy i Ołomuńca, również do Rygi, w 1958 r. był uczestnikiem IV Międzynarodowego Kongresu Słowistów w Moskwie (referat: *Zagadnienie pojęcia i terminu „literatury słowiańskiej” w nauce XIX i XX wieku*).

Od listopada 1960 przebywał w Montrealu w Kanadzie, zaproszony przez rektora tamtejszego uniwersytetu francuskiego na wykłady z historii literatury polskiej i literatur słowiańskich. Wybrany na członka Canadian Association of Slavistes, uczestniczył w 1961 r. w Kongresie Sławistów Kanadyjskich i Północnoamerykańskich z referatem o literaturach słowiańskich epoki romantyzmu; brał także udział w dorocznym Kongresie Humanistów Amerykańskich w Columbus (Ohio, USA) z referatem o stanie badań nad polską literaturą renesansową. W drodze powrotnej do Polski zatrzymał się w Paryżu (listopad 1961) z wykładami o literaturach słowiańskich.

Po powrocie z Kanady prof. Kolbuszewski poświęcił się wyłącznie pracom naukowym i dydaktycznym w Uniwersytecie Wrocławskim i PWSP w Opolu (do czerwca 1963).

Coraz częściej zapadał na zdrowiu — postępująca choroba serca położyła kres jego życiu dnia 7 stycznia 1965. Spoczął na cmentarzu wrocławskim, w ziemi śląskiej, której poświęcił ostatnie dwadzieścia lat swego życia.

Naukowa droga profesora Stanisława Kolbuszewskiego ukształtowała się wyraźnie pod wpływem mistrzów polonistycznej młodości uniwersyteckiej, przede wszystkim Józefa Ujejskiego i Stanisława Dobrzyckiego, po części zaś i Juliusza Kleinera. Romantyzm polski, dzieje polskiego mesjanizmu, historia dramatu i powieści w Polsce w. XIX, twórczość Mickiewicza i Wyspiańskiego — oto zespół problemów zawartych w wykładach uniwersyteckich profesorów Kolbuszewskiego, a równocześnie i zagadnienia przez lata całe żywo interesujące jego naukową wyobraźnię. Właśnie problematyce naukowej twórczości Wyspiańskiego pozostał wierny przez całe życie, ogłaszać będzie liczne artykuły, studia i większe prace, od cytowanej dysertacji doktorskiej po *Śląskie impresje Stanisława Wyspiańskiego*, esej napisany ze znanstwem i smakiem (Wrocław 1962).

Drugim terenem naukowych zainteresowań Kolbuszewskiego był romantyzm; temu tematowi poświęcona była jego praca habilitacyjna oraz takie rozprawy, jak *Z dziejów idei wolności w polskiej poezji romantycznej* (1932), *Twórczość Mickiewicza w kraju i w Rosji* (1946), *Twórczość Mickiewicza na emigracji* (1946), *Romantyzm a geneza nowożytnej kultury* (1947), *Echa śląskie w pismach filomatów* (1956).

Obok romantyzmu ulubioną dziedziną badań Kolbuszewskiego był modernizm (z tego zakresu prowadził przez wiele lat seminaria magisterskie). Najcenniejsze rozprawy dotyczące obu tych dziedzin znalazły się w tomie *Romantyzm i modernizm. Studia o literaturze i kulturze* (1959).

Odrębne miejsce w jego naukowej twórczości zajmowały sprawy słowiańskie, traktowane ze stanowiska literackiego i kulturalnego. Najważniejszą bezspornie pracą w tej dziedzinie jest książka *Polska a Czechy. Zarys zagadnień kulturalnych* (1939).

Dwudziestoletni związek z Wrocławiem i Śląskiem wniósł na warsztat pisarski Kolbuszewskiego literacką tematykę śląską w powiązaniu z zagadnieniami literatury ogólnopolskiej. Stąd zainteresowanie dawnymi i nowszymi pisarzami śląskimi (Adam Gdaczusz i Konstanty Dąmrot), stąd śledzenie recepcji wielkiej poezji polskiej na Śląsku (Mickiewicz, Słowacki, Konopnicka, czy też Jan Kasprówic wrocławiu), stąd wreszcie sięgnięcie do śląskiej biografii Jędrzeja Gałki z Dobczyna (*Herezja kanonika Jędrzeja Gałki*, Wrocław 1964).

Skala naukowych zainteresowań prof. Kolbuszewskiego była bardzo rozległa. Wiek XIX (z wyjątkiem pozytywizmu, który nie odpowiadał myślowym predyspozycjom profesora) oraz pierwsze dziesięciolecie wieku XX, ogólne prądy literackie i kulturalne oraz poszczególni pisarze od Mickiewicza po Berenta, literatury słowiańskie ze szczególnym uwzględnieniem rosyjskiej, piśmiennictwo francuskie, na koniec sprawy związane z kulturą i literaturą łotewską (wraz z podręcznikiem do nauki języka łotewskiego), zagadnienia edytorstwa naukowego i problemy teatru — oto w jednym rzucie oka zakres spraw, którym poświęcał swą wiedzę i pióro¹.

Obok tego podkreślić należy ściśle dydaktyczną działalność prof. Kolbuszewskiego, prowadzącego wykłady (przede wszystkim z romantyzmu i modernizmu, przez dwa lata zaś z literatury staropolskiej) na Uniwersytecie Wrocławskim oraz w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. Ponad dwustu magistrów oraz pięciu doktorów we wrocławskim ośrodku uniwersyteckim — to wcale pokaźny bilans pracy pedagogicznej i dydaktycznej.

Wiedza i doświadczenie naukowe Stanisława Kolbuszewskiego długo jeszcze mogły owocować. Odszedł przedwcześnie, ale wiele fragmentów jego dzieła pozostanie trwałym dorobkiem polskiej wiedzy o literaturze.

Jan Trzynadlowski

¹ Bibliografię prac prof. S. Kolbuszewskiego podają „Acta Universitatis Wratislaviensis” nr 40: „Prace Literackie” VII (1965).